

Danuta Gonet, Julian Kalinowski
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

Konkurencyjność gospodarstwa wielkoobszarowego – studium przypadku.

COMPETITIVENESS OF LARGE – SCALE FARM – STUDY OF CASE

Zaprezentowano wyniki badań dotyczące konkurencyjności gospodarstwa wielkoobszarowego przy zastosowaniu wybranych elementów analizy ekonomicznej syntetycznej I stopnia oraz analizy finansowej przy wykorzystaniu wskaźników płynności i zadłużenia, sprawności działania i zyskowności. Do badań celowo wybrano gospodarstwo wielkoobszarowe położone na terenie województwa lubuskiego, które od 1995 roku funkcjonuje jako jednoosobowa spółka ze 100-procentowym udziałem AWRSP. W gospodarstwie prowadzona jest działalność produkcyjna na obszarze 3644 ha użytków rolnych (UR). Dane dotyczyły pięciu lat (2008-2012). Koncentracja ziemi w gospodarstwie możliwa dzięki dzierżawie (92% gruntów), korzystne zmiany i relacje między czynnikami wytwórczymi, zdywersyfikowana produkcja i systematyczny wzrost rentowności oraz kształtujące się na korzystnym poziomie wskaźniki finansowe świadczą o konkurencyjności gospodarstwa.

Słowa kluczowe: konkurencyjność, gospodarstwo, wskaźnik, analiza finansowa

Wstęp

Konkurencyjność wywodzi się od konkurencji i jest jej elementem. Konkurencyjnością nazywa się zdolność podmiotu do konkurowania [Mączyńska 2002]. Z niezbyt wielu funkcjonujących w literaturze definicji konkurencyjności najbardziej pojemną zaproponowano na Światowym Forum Ekonomicznym w Lozannie w 1994 roku określając ją jako „zdolność kraju lub przedsiębiorstwa do tworzenia większego bogactwa niż konkurenci na rynku światowym” [The World Competitiveness Report 1994]. OECD definiuje konkurencyjność jako „zdolność przedsiębiorstw, przemysłów, regionów, państw lub ponadnarodowych obszarów do generowania w wyniku wystawienia na międzynarodową konkurencję, relatywnie wysokich dochodów z czynników produkcji oraz wysokiej stopy zatrudnienia, opartych na trwałych podstawach” [Globalisation and Competitiveness 1996]. Biorąc pod uwagę podmiot konkurencji oraz neutralny sposób jej interpretowania przez konkurencyjność w układzie statycznym rozumie się zdolność przedsiębiorstwa do prowadzenia działalności z zyskiem a w ujęciu dynamicznym konkurencyjność oznacza zdolność do utrzymania lub poprawienia dotychczasowego poziomu konkurencyjności [Moszkowicz 1997]. Współcześnie działające przedsiębiorstwa borykają się z coraz trudniejszymi i bardziej skomplikowanymi warunkami rozwoju. Dlatego też, aby odnieść sukces każda firma

zmuszona jest efektywnie wykorzystywać posiadane zasoby rzeczowe, finansowe czy potencjał pracowników oraz dokonywać analizy otoczenia w którym działa. Wszystko to sprawia, że przedsiębiorstwa w procesie rozwoju podlegają ciągłej ewolucji dostosowują funkcje, cele i zadania, czy metody organizacji i zarządzania do zmieniających się warunków działalności gospodarczej [Grzybek 2009].

Transformacja systemowa w Polsce przyczyniła się do przeprowadzenia przekształceń własnościowych w odniesieniu do państwowych gospodarstw rolnych. W ich miejsce w wielu przypadkach powstały racjonalnie zorganizowane gospodarstwa, które zostały sprzedane lub wdzierżawione różnym podmiotom, w tym spółkom byłych pracowników PGR. Znaczna część gruntów PGR została sprzedana lub wdzierżawiona rolnikom indywidualnym, którzy powiększyli swoje gospodarstwa [Ziętara 2013]. Dotychczas rozdrobione agrarnie i charakteryzujące się niską wydajnością pracy rolnictwo ulega powolnym przeobrażeniom, które zmierzają do procesu koncentracji ziemi w gospodarstwach rolnych. Poważną rolę w tym procesie odgrywa dzierżawa, która nie tylko z punktu widzenia prawa i polityki rolnej jest ważnym instrumentem kształtującym strukturę agrarną i ustrój rolny, również w odniesieniu do ekonomiki rolnictwa wywiera istotny wpływ na sposób organizacji gospodarstwa [Tańska-Hus 2009]. Umożliwia efektywniejsze wykorzystanie zasobów siły roboczej, maszyn i budynków, którymi dysponuje rolnik [Tańska-Hus 2011].

Po przyjęciu przez Polskę członkostwa w Unii Europejskiej (UE), na proces koncentracji ziemi w rolnictwie wpłynęły również instrumenty realizowane w ramach wspólnej polityki rolnej (WPR). Również poprawił się znacznie potencjał ekonomiczny gospodarstw rolnych, jednak nie na tyle, aby mogły one dorównać pod tym względem rolnikom starych krajów UE, którzy znacznie wcześniej otrzymywali wsparcie finansowe. Mimo to, polskie rolnictwo przechodzi znaczące przeobrażenia w porównaniu z krajami wyżej rozwiniętymi, dostosowując się do wymogów rynku. W warunkach integracji europejskiej i globalizacji wystawione jest ono na konkurencję międzynarodową [Zegar 2008]. Z perspektywy pojedynczego gospodarstwa konkurencyjność można uzyskać przez koncentrację ziemi i pozostałych czynników oraz taką organizację produkcji, która umożliwi generowanie dochodu na odpowiednio wysokim poziomie. Jak wskazuje Ziętara [2012], konkurencyjność gospodarstw wiąże się z ich powierzchnią. Zwiększenie średniej powierzchni gospodarstw jest dobrym wskaźnikiem świadczącym o ich konkurencyjności. Również uzyskiwany dochód na odpowiednio wysokim poziomie jest wyznacznikiem zdolności gospodarstwa do rozwoju, a gospodarstwa zdolne do rozwoju są konkurencyjne [Ziętara 2012]. W gospodarstwach wielkoobszarowych prowadzących rachunkowość taką miarą jest zysk, co jest zgodne ze stwierdzeniem, że „od najdawniejszych czasów przedsiębiorcy uważali, że sukces powinien być mierzony rentownością przedsiębiorstwa” [Skov 1991].

Celem badań była ocena konkurencyjności gospodarstwa przeprowadzona na tle zasobów i zmian czynników produkcji, organizacji produkcji oraz efektywności technicznej, ekonomiczno-technicznej i sprawności finansowej.

Metodyka badań

Do badań celowo wybrano gospodarstwo wielkoobszarowe, położone na terenie województwa lubuskiego, które od 1995 roku funkcjonuje jako jednoosobowa spółka ze

100 procentowym udziałem Agencji Nieruchomości Rolnych (ANR). W gospodarstwie prowadzona jest działalność produkcyjna na obszarze 3644 ha użytków rolnych (UR). Analizę konkurencyjności gospodarstwa przeprowadzono przy zastosowaniu wskaźników: płynności i zadłużenia, sprawności działania oraz zyskowności [Bednarski 1994, Bień 2008, Rutkowski 2007]. Zakres badań obejmował okres pięciu lat – 2008-2012. Do realizacji założonego celu dodatkowo zastosowano wybrane elementy analizy ekonomicznej syntetycznej I stopnia, metodę porównawczą w ujęciu wertykalnym i opisową [Kopeć 1983]. Głównym źródłem materiałów wykorzystanych w pracy były bilanse majątkowe, rachunki zysków i strat oraz inne dane pochodzące z księgowości analizowanego gospodarstwa i wywiadów z kadrą inżynieryjno-techniczną. Przyjęto definicję gospodarstwa wielkoobszarowego, którego powierzchnia użytków rolnych wynosi powyżej 100 ha [Ziętara 2005].

Wyniki badań

Przedstawione w tabeli 1 zasoby ziemi kwalifikują gospodarstwo do wielkoobszarowego, powierzchnia ogólna wynosiła w 2012r wykazując tendencje spadkową o 6,8 ha tj. 0.2% w porównaniu do roku wyjściowego badań. W prowadzonej działalności produkcyjnej dużą rolę odgrywały grunty dzierżawione, których udział w powierzchni ogólnej wynosił, aż 92%. Korzystna struktura UR (grunty orne stanowiły 77%), umożliwiała prowadzenie zdywersyfikowanej uprawy roślin towarowych dostosowanej do wymagań rynku oraz do potrzeb prowadzonej produkcji zwierzęcej. 21-procentowy udział trwałych użytków zielonych (TUZ) w powierzchni UR stwarzał sprzyjające warunki do hodowli bydła mlecznego. Zarówno grunty orne, jak i trwałe użytki zielone charakteryzowały się średnią jakością – wskaźnik bonitacji wynosił 1, natomiast wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla gminy na terenie, której jest położone analizowane gospodarstwo wynosił 65,5 pkt., osiągając wielkość porównywalną do średnich warunków dla kraju (66,6 pkt) [Witek i in. 1993].

Liczba zatrudnionych w 2012r. wynosiła 105 osób, co odpowiadało 91,3% zatrudnienia w 2008r., które wynosiło wtedy 115 osób. Spadek zatrudnienia wykazywał zróżnicowanie zarówno wśród pracowników produkcyjnych jak i administracyjnych. Racjonalizacja wykorzystania nakładów pracy poprzez ograniczenie zatrudnienia pracowników przyczyniła się do wzrostu wydajności pracy, która może być kluczowym czynnikiem w zakresie konkurencyjności względem innych gospodarstw w kraju i za granicą. Coroczny spadek zatrudnienia spowodowany był postępującym procesem zmiany techniki wytwarzania na majątkochłonną, czego wyrazem były zakup nowych maszyn i urządzeń, środków transportowych oraz w produkcji zwierzęcej modernizacja obór i wprowadzenie nowoczesnych technologii. W rezultacie w analizowanym nastąpił wzrost wartości brutto środków trwałych o 6%. Środki trwałe jakimi dysponowało gospodarstwo były różnorodne. Wynikało to z wielokierunkowego charakteru jego działalności. W strukturze majątku dominowały budynki i budowle stanowiąc około 70%, co było związane z wyposażeniem gospodarstwa w nowoczesne obory oraz budynki i budowle służące do przechowywania płodów rolnych. Według badań przeprowadzonych przez B. Karwat-Woźniak wyposażenie gospodarstw rolnych w odpowiednie budynki i budowle zabezpiecza sprawny przebieg działalności rolniczej. Wielkość i ich rodzaj powinny być ściśle dostosowane do skali produkcji i jej struktury

asortymentowej, ponieważ wszelkie niedostosowanie w tym obszarze z reguły prowadzi do wzrostu kosztów gospodarowania i obniżenia jej efektywności [Karwat-Woźniak 2011]. Wzrost nawożenia mineralnego z 196 kg NPK/ha UR do 232kg NPK/ha UR świadczył o bardziej materiałochłonnych technikach wytwarzania i o intensyfikacji produkcji.

Tabela 1. Czynniki produkcji

L.p.	Wyszczególnienie	Jednostka miary	Lata				
			2008	2009	2010	2011	2012
I. Ziemia	Powierzchnia ogólna		3745,7	3741,3	3740,6	3740,5	3738,9
	w tym:		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	- grunty dzierżawione		3458,0	3458,0	3458,0	3457,8	3457,8
	- stanowiące własność spółki		92,3	92,4	92,4	92,4	92,4
			287,8	283,3	282,7	282,7	281,1
			7,7	7,6	7,6	7,6	7,6
	Użytki rolne	ha	3636,0	3637,0	3644,0	3644,0	3644,0
		%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	w tym:		2817,0	2816,0	2816,0	2823,0	2823,0
	- grunty orne		77,0	77,0	77,0	77,0	77,0
- łąki		609,0	609,0	610,0	610,0	610,0	
		17,0	17,0	17,0	17,0	17,0	
- pastwiska		140,0	140,0	141,0	141,0	140,0	
		4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	
- pozostałe użytki rolne		70,0	72,0	77,0	70,0	71,0	
		2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	
II. Siła robocza	Liczba zatrudnionych	osoby	115	112	108	107	105
	Ogółem	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	w tym:						
	- pracownicy produkcyjni	osoby	94	93	87	85	85
		%	81,7	83,0	80,6	79,4	81,0
- pracownicy administracyjni	osoby	21	19	21	22	20	
	%	18,3	17,0	19,4	20,6	19,0	
- liczba pracowników na 100 ha UR	osoby	3,2	3,1	3,0	2,9	2,9	
III. Środki trwałe	Ogółem	zł/ha UR	8716	8548	8569	8951	9234
	w tym:	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	- budynki i budowle	zł/ha UR	6078	6169	6475	6636	6716
		%	69,7	72,7	75,6	74,1	72,7
	- maszyny i urządzenia	zł/ha UR	1260	1058	788	851	934
		%	14,4	12,4	9,2	9,5	10,1
	- środki transportowe	zł/ha UR	506	466	473	603	736
	%	5,8	5,4	5,5	6,7	8,0	
- pozostałe środki trwałe	zł/ha UR	872	855	833	861	848	
	%	10,1	10,0	9,7	9,7	9,2	
IV. Środki obrotowe	Nawożenie mineralne	kgNPK/haUR	196,0	210,0	225,5	228,7	232,0

Źródło: opracowanie własne

Strukturę organizacji gospodarstwa przedstawia struktura zasiewów i obsada inwentarza zawarte w tabeli 2. W uprawach polowych dominowały zboża, których udział w całym okresie wynosił około 40% z wyjątkiem ostatniego roku – około 53% – ze względu na zwiększenie areалу uprawy jęczmienia jarego i mieszanek zbożowych. Z roślin przemysłowych dominowały uprawy buraków cukrowych – udział wzrósł z 7,9% w 2008 roku do 10,1 % w 2012 roku. Wyrazem dużego powiązania produkcji roślinnej z produkcją zwierzęcą było przeznaczenie ok. 25% powierzchni gruntów ornych pod uprawę roślin paszowych. Najwłaściwszym miernikiem określającym wielkość produkcji zwierzęcej jest w danej jednostce gospodarczej obsada inwentarza wyrażona w sztukach przeliczeniowych – SD na 100 ha UR. W latach 2008-2012 obsada inwentarza wykazywała niewielkie wahania osiągając wielkość 74,8 SD/100 ha UR w 2012r. W strukturze bydła dominowały krowy, których udział wynosił średnio 55% a pozostałe 45% stanowiły opasy, jałowizna i cielęta. Mając na uwadze sprzyjające warunki do produkcji zwierzęcej, wewnętrzne warunki ekonomiczne w badanym gospodarstwie (wyposażenie w siłę roboczą oraz budynki gospodarcze), można stwierdzić, iż rozmiary chowu zwierząt gospodarskich w głównej mierze były uwarunkowane opłacalnością tej produkcji dla gospodarstwa, a także ustaleniem limitu na produkcję mleka.

Tabela 2. Organizacja produkcji roślinnej i zwierzęcej

L.p.	Wyszczególnienie	Jednostka miary	Lata				
			2008	2009	2010	2011	2012
I. Struktura zasiewów	Grunty orne ogółem		2817,0	2816,0	2816,0	2823,0	2823,0
			100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	1. Zboża ogółem		1106,0	1098,9	1117,2	1145,8	1491,3
	W tym:		39,3	39,0	39,7	40,6	52,7
	- pszenica ozima		642,5	453,1	504,6	598,5	601,8
	- pszenżyto		22,8	16,1	17,9	21,2	21,3
	- jęczmień jary		253,7	328,8	335,0	226,4	133,8
			9,0	11,7	11,9	8,0	4,7
	- jęczmień ozimy		114,6	0,0	27,4	25,0	181,2
			4,1	0,0	1,0	1,0	6,4
		ha	85,3	99,9	112,2	119,8	0,0
		%	3,0	3,5	4,0	4,2	0,0
	- pozostałe		9,9	217,1	138,0	176,1	574,0
			0,4	7,7	4,9	6,2	20,3
	2. Rzepak		446,2	516,1	588,6	520,4	126,6
		15,8	18,3	21,0	18,4	4,5	
3. Buraki cukrowe		223,0	270,6	269,1	295,2	284,5	
		7,9	9,6	9,5	10,4	10,1	
4. Kukurydza i lucerna na zielonkę		1032,0	920,8	831,7	852,3	898,1	
		36,6	32,7	29,5	30,2	31,8	
5. Pozostałe uprawy		9,8	9,6	9,4	9,3	22,5	
		0,4	0,4	0,3	0,3	0,8	
II. Inwentarz żywy	Bydło	SD	2709	2829	2711	2809	2725
		%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	W tym:	SD	1558	1556	1511	1559	1459
	- krowy	%	57,5	55,0	55,7	55,5	53,5
Obsada na 100 ha UR	SD/100 ha UR	74,5	77,8	74,4	77,2	74,8	

Zródło: opracowanie własne

Efektywność techniczną produkcji roślinnej i zwierzęcej przedstawia tabela 3. Uzyskiwane plony zbóż pomimo znacznych wahań kształtowały się na zróżnicowanym poziomie. W plonowaniu rzepaku miał miejsce spadek w dwóch ostatnich latach, co miało związek z niesprzyjającymi warunkami atmosferycznymi. Uzyskano postęp w uprawie buraków cukrowych wyrażający się systematycznym wzrostem plonów (w 2012r. wzrost o 78% w stosunku do 2008r.). Bardzo wysokie wydajności osiągnięto w chowie bydła mlecznego. Wydajność mleka wzrosła z 8000 l w 2008r. do 8900 l w 2012r. tj. o 11%. Było to efektem podjętych prac selekcyjnych nad podstawową grupą hodowlaną jaką są krowy. W związku z tym wzrosła również sprzedaż mleka w przeliczeniu na 1ha UR z 3428l w 2008r. do 3563l w 2012r. Sprzedaż żywca wołowego kształtowała się stałym poziomie wynoszącym 48,9 kg/ha UR.

Tabela 3. Plony ziemiopłodów i wydajności jednostkowe w produkcji zwierzęcej

L.p.	Wyszczególnienie	Jednostka miary	Lata				
			2008	2009	2010	2011	2012
I. Produkcja roślinna	Pszonca ozima	dt/ha	57,7	70,7	64,4	49,5	48,3
	Pszonczyto		48,8	53,3	53,3	38,3	41,3
	Jęczmień jary		32,0	40,0	45,7	30,3	50,2
	Jęczmień ozimy		57,5	53,5	67,5	43,3	0,0
	Rzepak		36,5	44,6	33,5	27,8	23,6
	Buraki cukrowe		377,3	571,2	547,8	549,7	671,3
II. Produkcja zwierzęca	Produkcja mleka od 1 krowy w roku	l	8000	7800	7900	8300	8900
	Sprzedaż mleka w roku	l/haUR	3428	3337	3276	3551	3563
	Sprzedaż żywca wołowego w roku	kg/haUR	48,9	48,9	48,9	48,9	48,9

Źródło: opracowanie własne

Przedstawione w tabeli 4 kategorie produkcji i zysk netto kształtują się na wysokim poziomie i wykazują wzrost. Produkcja towarowa brutto wzrosła o 34% a towarowa netto o 22%. Również bardzo znacznie wzrósł zysk netto przeliczeniu na 1ha UR, 1 zatrudnionego oraz w przeliczeniu na 1000zł wartości brutto środków trwałych, co świadczy o wzroście efektywności czynników zaangażowanych w procesie produkcji.

Przeprowadzona analiza ekonomiczna gospodarstwa wielkoobszarowego w badanych latach wykazała duże możliwości w osiągnięciu wysokiej pozycji konkurencyjnej wynikającej z dysponowania bogatym i zróżnicowanym potencjałem konkurencyjności wyrażającym się zasobami i sposobem powiązania podstawowych czynników produkcji, zdywersyfikowaną i właściwie zorganizowaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz osiąganymi wysokimi wskaźnikami efektywności technicznej i ekonomiczno – technicznej.

Tabela 4. Towarowość i rentowność

L.p.	Wyszczególnienie	Jednostka miary	Lata				
			2008	2009	2010	2011	2012
I. Towarowość	Produkcja towarowa brutto	tys. zł/ha UR	5,59	5,77	6,23	7,21	7,49
	Produkcja towarowa netto		2,66	3,42	3,43	3,62	3,25
II. Rentowność	Zysk	tys. zł/ha UR	0,04	0,23	0,57	0,65	0,70
		tys. zł/pracownika	1,33	7,33	19,23	22,21	24,01
		zł/tys. zł wart. śr. trwałych	4,6	26,9	66,5	63,7	75,8

Źródło: opracowanie własne

W tabeli 5 przedstawiono wskaźniki płynności i zadłużenia. W analizowanym okresie wskaźnik płynności bieżącej wykazywał wahania. Jego wielkość w 2008 roku wynosiła 3,6, co oznaczało, że aktywa obrotowe pokrywają zobowiązania bieżące 3,6 razy. W następnym roku wskaźnik ten wzrósł do 4,1, po czym w roku 2010 spadł do poziomu 2,4 i od tego czasu do 2012 roku wykazywał tendencję wzrostową, osiągając ponownie wielkość 4,1. Oznaczało to, że gospodarstwo wykorzystywało nieefektywnie aktywa obrotowe, przez nadmierne zamrożenie kapitału w środkach niegenerujących spodziewanych dochodów. Taka sytuacja zależy od branży, a dla gospodarstw rolnych wskaźnik ten przeważnie kształtuje się na wyższym poziomie. Wskaźnik szybkiej płynności w 2008 roku wyniósł 1,4, a w 2009 roku przekroczył próg 2 (2,1) i tym samym płynne aktywa obrotowe pokrywały zobowiązania krótkoterminowe ponad

Tabela 5. Wskaźniki płynności i zadłużenia

Wskaźnik	Miara	Lata				
		2008	2009	2010	2011	2012
Wskaźnik płynności bieżącej	krotność	3,6	4,1	2,4	3,1	4,1
Wskaźnik płynności szybkiej		1,4	2,1	1,3	1,6	1,7
Wskaźnik ogólnego zadłużenia	%	18,3	17,8	16,3	11,0	8,5
Wskaźnik zadłużenia kapitału własnego		22,5	20,4	20,0	12,7	9,5
Wskaźnik zadłużenia długoterminowego		12,8	11,4	3,2	1,8	0,7
Wskaźnik zadłużenia krótkoterminowego		9,7	9,0	16,8	10,9	8,9
Wskaźnik zadłużenia środków trwałych	krotność	6,9	7,6	25,6	45,3	112,3

Źródło: opracowanie własne

dwukrotnie. W kolejnym roku wskaźnik spadł do poziomu 1,3. Jednak przez kolejne lata miał tendencję wzrostową, osiągając 1,7 w ostatnim roku. Oznaczało to, że w analizowanym okresie środki płynne obrotowe będące w dyspozycji gospodarstwa gwarantowały terminową spłatę zobowiązań krótkoterminowych. Zastosowana druga grupa wskaźników umożliwiła określenie stopnia zadłużenia firmy w stosunku do aktywów albo kapitałów. Dzięki wykorzystaniu tych wskaźników można określić strukturę źródeł finansowania gospodarstwa.

Ryzyko zadłużenia określono przy zastosowaniu wskaźnika zadłużenia aktywów, czyli stosunku zobowiązań ogółem do aktywów ogółem. Wysokość tego wskaźnika wahała się w granicach od 18,3% (2008 r.) do 8,5% (2012 r.) Spadek analizowanego wskaźnika o 9,8 p.p. był korzystnym zjawiskiem, świadczącym o zmniejszeniu się zadłużenia gospodarstwa i tym samym o poprawie jego sytuacji finansowej. Wskaźnik zadłużenia kapitału własnego obrazuje ile na jedną złotówkę kapitału własnego przypada kapitału obcego. W roku 2008 wskaźnik zadłużenia kapitału własnego wyniósł 22,5%, wykazując spadek do 9,5% w 2012 roku. Wskaźniki zadłużenia kapitału własnego zobowiązaniami długoterminowymi oraz krótkoterminowymi kształtowały się na bezpiecznym poziomie, nie wskazując na to, aby mogło wystąpić zagrożenie wypłacalności albo nadmiernego zadłużenia w analizowanym gospodarstwie. Natomiast wskaźnik zadłużenia środków trwałych, przedstawiający wypłacalność przedsiębiorstwa, ukazuje stopień zabezpieczenia zobowiązań długoterminowych przez rzeczowe składniki majątku przedsiębiorstwa. Wielkość tego wskaźnika w badanym okresie czasu uległa bardzo znacznej poprawie, gdyż w 2008 roku wyniósł on 6,9, a w 2012 roku aż 112,3. Świadczyło to dobrze o funkcjonowaniu gospodarstwa i tym samym sprawiało, że było ono wiarygodnym kontrahentem dla potencjalnych kredytodawców, gdyż długoterminowe kredyty zabezpieczone są przeważnie środkami trwałymi.

Najczęściej stosowanymi kryteriami sprawności przedsiębiorstwa są wskaźniki wykorzystania majątku obrotowego, a więc zapasów oraz należności. Wskaźniki sprawności działania przedstawiono w tabeli 6. Wskaźniki rotacji i cyklu należności informują o czasie, w którym gospodarstwo uzyska swoje należności od odbiorców oraz o skuteczności ich egzekwowania. Wskaźnik rotacji należności w 2008 roku wyniósł 5,4 i oznaczało to, że gospodarstwo w okresie jednego roku zdolne było do odtworzenia

Tabela 6. Wskaźniki sprawności działania

Wskaźnik	Miara	Lata				
		2008	2009	2010	2011	2012
Wskaźnik rotacji należności	krotność	5,4	3,6	3,9	3,9	4,7
Wskaźnik cyklu należności	dni	68	102	94	93	77
Wskaźnik rotacji zapasów	krotność	2,5	3,0	3,1	3,7	2,8
Wskaźnik cyklu zapasów	dni	146	122	118	99	128
Wskaźnik rotacji trwałych aktywów	krotność	0,61	0,61	0,70	0,77	0,80
Wskaźnik globalnej rotacji aktywów		0,44	0,43	0,47	0,54	0,54

Źródło: opracowanie własne

stanu swoich wszystkich należności. W następnych latach widoczny był spadek tego wskaźnika w stosunku do roku bazowego – 4,7 w 2012 roku. Wskaźnik cyklu należności oznaczający okres ściągania należności był najwyższy w 2009 roku i wynosił 102 dni w porównaniu z 2008 roku, okres ten wydłużył się o ok. jeden miesiąc. Do 2011 roku wysokość wskaźnika utrzymywała się nadal na dość wysokim poziomie (93 – 94 dni), jednak w 2012 roku spadła do 77 dni. Świadczyło to o skróceniu cyklu inkasa należności i mogło być wynikiem ograniczeń sprzedaży kredytowej albo lepszych efektów egzekwowania środków pieniężnych od dłużników. Wskaźnik rotacji i cyklu zapasów charakteryzuje racjonalność zarządzania zapasami w gospodarstwie. W analizowanym okresie gospodarstwo usprawniło gospodarkę zapasami, o czym świadczyło przyspieszenie rotacji z 2,5 (2008 r.) do 3,7 (2011 r.). W ostatnim roku wskaźnik ten zmniejszył się do 2,8. Dzięki temu wskaźnikowi można się dowiedzieć, jak długo trwa proces zamiany zapasów w gotowe sprzedane produkty. Jednocześnie poprawie uległ wskaźnik cyklu zapasów – ze 146 dni w 2008 roku, do 99 dni w 2011 roku, a więc zapasy podlegały wymianie mniej więcej co 3 miesiące. Jednak w 2012 roku poziom ten wzrósł do 128 dni.

Do oceny sprawności działania wykorzystano wskaźnik rotacji majątku, którego podstawowym wyznacznikiem jest stosunek przychodów netto ze sprzedaży do wartości aktywów. Wskaźnik ten pokazuje relację pomiędzy osiągniętymi przychodami a wartością posiadanych aktywów w gospodarstwie. Służy on do oceny intensywności wykorzystania posiadanych składników majątkowych i pośrednio oceny tendencji rozwojowych. W badanym gospodarstwie wskaźnik rotacji trwałych aktywów w pierwszych badanych dwóch latach utrzymywał się na poziomie 0,61, jednak w kolejnych latach wielkość wskaźnika wzrosła do 0,80. Wskaźnik globalnej rotacji aktywów charakteryzował się niskimi wartościami, nieprzekraczającymi 0,60. Niski poziom tego wskaźnika świadczył o dużym stopniu unieruchomienia aktywów badanego gospodarstwa. Podstawowymi miarami oceny efektywności gospodarowania są wskaźniki rentowności (zyskowności), które określają zdolność do generowania zysków przez sprzedaż, aktywa przedsiębiorstwa i kapitał własny (tab. 7).

Tabela 7. Wskaźniki zyskowności

Wskaźnik	Miara	Lata				
		2008	2009	2010	2011	2012
Wskaźnik zyskowności netto		0,8	4,2	9,2	9,1	9,5
Wskaźnik zyskowności kapitału własnego	%	0,4	2,2	5,2	5,6	5,8
Wskaźnik zyskowności aktywów		0,3	1,8	4,3	4,9	5,2

Źródło: opracowanie własne

Analizując rentowność sprzedaży należy stwierdzić, że zdolność gospodarstwa do generowania zysków w analizowanym okresie wzrosła. Najniższa rentowność sprzedaży była w pierwszym roku i wynosiła zaledwie 0,8%, natomiast już w 2009 roku poziom tego wskaźnika zwiększył się ponad pięciokrotnie. Następny rok charakteryzował się dwukrotnym wzrostem w porównaniu do roku poprzedniego i ponad 11-krotnym wzrostem w stosunku do 2008 roku. W 2011 roku wskaźnik ten spadł o 0,1% do poziomu 9,1%, jednak w 2012 roku osiągnął wysokość 9,5%, co stanowiło

dwunastokrotny wzrost w porównaniu z 2008 rokiem. Świadczyło to o wzroście efektywności sprzedaży i jej opłacalności.

Podobne tendencje jak w przypadku rentowności sprzedaży miały miejsce w przypadku rentowności kapitałów zaangażowanych w opisywanym gospodarstwie. Zdolność kapitału własnego gospodarstwa do generowania zysku netto także wykazywała tendencję wzrostową. W 2008 roku poziom tego wskaźnika wynosił 0,4% a w 2009 roku jedna złotówka zaangażowanego kapitału własnego przyniosła 2,2 zł zysku netto. W kolejnych dwóch latach wskaźnik ten kształtował się na poziomie 5,2% i 5,6%, natomiast w 2012 roku był najwyższy i wyniósł 5,8%. Wzrost tego wskaźnika świadczył o podnoszeniu efektywności zaangażowanego kapitału w analizowanym gospodarstwie. Wskaźnik zyskowności aktywów wykazywał systematyczny wzrost. W 2008 roku wielkość wskaźnika wyniosła 0,3%, w następnym roku zwiększyła się o 1,5 p.p. W 2010 roku jego wielkość wyniosła 4,3%, w 2011 roku – 4,9%, natomiast w 2012 roku wskaźnik osiągnął najwyższy poziom – 5,2%. Obliczone wskaźniki rentowności aktywów świadczyły o poprawie wykorzystania majątku należącego do gospodarstwa, gdyż zysk, który przypadał na jednostkę wartości posiadanego majątku ulegał powiększeniu. Opisane wskaźniki zyskowności gospodarstwa były z roku na rok wyższe, co świadczyło o rosnącej konkurencyjności gospodarstwa.

Podsumowanie

Postępujący proces globalizacji gospodarczej oraz integracja Polski z UE wymusza na gospodarstwach rolnych dążenie do uzyskiwania przewagi konkurencyjnej na rynku. Transformacja systemowa i odbywająca się w jej ramach prywatyzacja państwowych gospodarstw rolnych, przyczyniły się do powstania konkurencyjnych gospodarstw wielkoobszarowych. Przeprowadzona analiza gospodarstwa wielkoobszarowego wykazała, że dzierżawa może być bardzo ważnym instrumentem kształtującym jego konkurencyjność – grunty dzierżawione stanowiły 92% ogólnej powierzchni wynoszącej 3738 ,9 ha. Duża powierzchnia umożliwiała prowadzenie produkcji zdywersyfikowanej pozwalającej na obniżenie ryzyka produkcyjnego i ekonomicznego. Racjonalizacja zasobów siły roboczej wyrażająca się spadkiem liczby zatrudnionych z 115 do 105 w ostatnim analizowanym roku przyczyniła się do wzrostu wydajności zatrudnionych pracowników. Wiąże się to również ze wzrostem majątkochłonności produkcji / wzrost wartości brutto środków trwałych z 8716zł/ ha UR do 9234zł/ ha UR/, ponieważ wprowadzanie nowoczesnych maszyn i urządzeń oraz nowych technologii przyczynia się do zmniejszenia zatrudnienia. Z kolei wzrost materiałochłonności produkcji wyrażający się wzrostem nawożenia mineralnego z 196kg NPK/ha UR do 232kg NPK / ha UR miał wpływ na osiągnięte plony w produkcji roślinnej. Gospodarstwo było zdecydowanie nastawione na produkcję zwierzęcą wyrazem czego była wysoka obsada inwentarza, która w analizowanym okresie wynosiła średnio 74 SD/100 ha UR, specjalizując się w chowie bydła mlecznego. Na uwagę zasługuje wzrost i tak dużej mleczności krów z 8000l -2008r do 8900l – 2012r. Właściwe gospodarowanie czynnikami produkcji oraz wzrost jej kapitałochłonności wpłynęły na osiągnięte wskaźniki efektywności technicznej i ekonomiczno technicznej. Na uwagę zasługuje fakt, iż w analizowanym okresie gospodarstwo charakteryzowało się rosnącą towarowością brutto i netto oraz

rentownością. Zastosowane wskaźniki finansowe do oceny konkurencyjności analizowanego gospodarstwa wielkoobszarowego w latach 2008-2012 wykazały, że gospodarstwo miało korzystną sytuację finansową. Wyrazem tego był spadek udziału zobowiązań w pokryciu majątku oraz poprawa płynności finansowej. Korzystny był również wzrost wskaźnika inkasa należności przez pierwsze cztery lata przeprowadzanej analizy. Przedstawione wskaźniki rentowności wykazywały systematyczny wzrost, co świadczyło o opłacalności sprzedaży oraz dobrze zarządzanym kapitale. Uzyskane wskaźniki przeprowadzonej analizy finansowej były konsekwencją dobrej organizacji i zarządzania posiadanymi zasobami czynników produkcji, właściwej jej organizacji i świadczyły o konkurencyjności analizowanego gospodarstwa wielkoobszarowego.

Literatura

- Bednarski L.: Analiza finansowa w przedsiębiorstwie, PWE, Warszawa 1994
- Bień W.: Zarządzanie finansami przedsiębiorstwa, DIFIN, Warszawa 2008
- Globalisation and Competitiveness: Relevant Indicators, STI Working Papers ,OECD, Paris 1996, no.5, s.20
- Grzebyk M.: Koncepcja klastra a współdziałanie i konkurencyjność przedsiębiorstw [w:] Przedsiębiorstwo i region, Rzeszów 2009, nr 1, s. 18-21
- Karwat-Woźniak B.: Wyposażenie gospodarstw indywidualnych w techniczne środki produkcji, IER i GŻ, Warszawa 2011, nr.554, s.34-35
- Kopec B.: Metodyka badań ekonomicznych w gospodarstwach rolnych w zarysie. Wyd. AR, Wrocław 1983, s. 88-90
- Mączyńska E.: Konkurencyjność polskich przedsiębiorstw – aspekty strukturalne [w:] Szanse i zagrożenia rozwoju restrukturyzowanych przedsiębiorstw w Europie Środkowej i Wschodniej. Praca zbiorowa pod red. Glinkowskiego Cz., AE ,Poznań 1997, s. 53-54
- Moszkowicz K.: Konkurencyjność i innowacje – gdzie szukać szansy ? [w:] Tożsamość i strategia przedsiębiorstwa – modele i doświadczenie, Oficyna Wydawnicza PWR, Wrocław 1997, s.110.
- Rutkowski A.: Zarządzanie finansami, PWE, Warszawa 2007
- Skov Niels A.: Finanse i zarządzanie, Agencja Wydawnicza Placet, Warszawa 1991
- Tańska-Hus B.: Dzierżawa rolnicza w Polsce na przestrzeni wieków, Wyd. Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Wrocław 2009
- Tańska-Hus B.: Dzierżawa rolnicza jako instrument rozwoju obszarów wiejskich, Roczn. Nauk. SERiA, t. XII, z. 1. 2011
- The World Competitiveness Report 1994, World Economic Forum, Lausanne 1994, s.18
- Witek T. i in.: Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej według gmin, IUNiG, Puławy 1993
- Zegar J.: Konkurencyjność rolnictwa w dobie globalizacji, Roczn. Nauk. SERiA, t. X, z. 1. 2008
- Ziętara W.: Perspektywy rozwoju gospodarstw rolniczych w Polsce, Wieś Jutra 10/2005, 42-43
- Ziętara W.: Przesłanki i uwarunkowania przekształceń własnościowych w rolnictwie, [w:] Przekształcenia własnościowe w rolnictwie – 20 lat doświadczeń i perspektywy, Wyd. SGGW, Warszawa 2013
- Ziętara W.: Pozycja konkurencyjna polskich gospodarstw rolnych w procesie integracji i globalizacji, Journal of Agribusiness and Rural Development 2(24)/2012

Summary

The results of studies on the competitiveness of large-scale farms using selected elements of the economic analysis of synthetic cycle and financial analysis using ratios of liquidity and credit performance and profitability. The study deliberately selected large-area farm situated on the Lubuskie Province, which since 1995 operates as a single company with 100-percent share of the AWRSP. The farm is run production activities in the area of 3644 ha of agricultural land

(AL). Information was obtained for five years (2008-2012). Concentration of land in the farm possible thanks lease (92% of the land), beneficial changes and the relationship between the factors productive, diversified production and a systematic increase profitability and shaping at a favorable level financial ratios attest to the competitiveness of the farm.

Key words: *competitiveness, farm, ratio, financial analysis*

Informacja o autorach:

Dr inż. Danuta Gonet, dr inż. Julian Kalinowski

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

Instytut Nauk Ekonomicznych i Społecznych

pl. Grunwaldzki 24a

50-363 Wrocław

e-mail: danuta.gonet@up.wroc.pl, julian.kalinowski@up.wroc.pl